

EGYÜTT KÖNNYEBB, MINT EGYÉNILEG?

A kollektív igényérvényesítés elmélete és gyakorlata az Amerikai Egyesült Államokban és Európában

SZÉCSI Ádám

1. Bevezetés

Tudományos munkám célja, hogy az egyes angolszász és kontinentális kollektív igényérvényesítési mechanizmusokon keresztül bemutassam azt, hogy a polgári jog egyes területein felmerülő igényeket, jogosultságokat, csoportba szerveződve, együtt, vagy egyénileg éri meg hatékonyabban érvényesíteni, illetve magának a kollektív igényérvényesítés létjogosultságának kérdését.

Elmondható, hogy egy rendkívül izgalmas és sokrétű területével találkozunk az eljárásjognak, hiszen nehéz egységes koncepciót találni az eljárásjogászok között arra, hogy ki, melyik kollektív igényérvényesítési rendszer mellett teszi le a voksát. Sok esetben nehéz elhatárolni egymástól a különböző rendszereket, mert mindegyikben van azonosság, de mégis ország szinten találhatók eltérések.

Tanulmányom aktualitását az adja, hogy elfogadásra került a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény, amely a több mint 60 éve hatályban lévő, a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényt váltja fel. Hazánkban eddig nem volt jelen a hatályos jogszabályokban a kollektív igényérvényesítés jogintézménye, pedig véleményem szerint megalkotása és alkalmazása feltétlenül szükséges volna az effajta ügyek nagy számának csökkentése, a pergazdaságosság és hatékonyabb igazságszolgáltatás végett.

Megállapítható, hogy a kollektív igényérvényesítés intézménye történeteti háttérét tekintve számos vita tárgyát képezte, úgy hazánkban, mint Európában és a törvény tulajdonképpen szülőhazájának tekinthető Amerikai Egyesült Államokban is. A cél mindenhol ugyanaz volt: megtalálni az adott államra jellemző és törvényeibe beilleszthető legjobb megoldást és nem egy az egyben átvenni és alkalmazni egy törvényt valamely más ország mintájára, ahol

az már bevált és működött, hiszen a siker több tényező függvénye, melyhez mindenképpen figyelembe kell venni az adott országra jellemző jogi, szociológiai, gazdasági és társadalmi környezetet. Dolgozatomat az alapvető fogalmak, csoportok tisztázásával kezdem, majd az amerikai és európai mechanizmusok bemutatásával eljutok a hazai jelenlegi és jövőbeli szabályozásig. Végezetül pedig megfogalmazom tudományos dolgozatom konklúzióit.

2. Fogalmak és csoportosítási aspektusok a kollektív igényérvényesítés rendszerében

A dolgozat kezdeti részében fontosnak tartottam az alapfogalmak tisztázását, hiszen enélkül nehéz lenne megérteni azt, hogy miről is beszélünk a későbbiek folyamán, ha a kollektív igényérvényesítés intézményeit elemezzük.

2.1. Mit jelent az igény?

Az alanyi jog az ember vagy ember által alkotott szervezet jogilag elismert magatartási formája, amely védelmet élvez, de nem minden esetben kényszeríthető ki. Ezekből következik az igény fogalma, amely az alanyi jog bírói úton kikényszeríthető állapota, amikor azt valamilyen sérelem éri, de károsodása nem következik be. „Az anyagi jogi értelemben vett igény érvényesítése magába foglal minden olyan vizálykeltési fajtát, amelynek keretében a jogalany, a jogsértésből származó polgári jogi igényei jogilag szabályozott vagy nem szabályozott eljárásban kerülnek rendezésre, ahol az igény érvényesítője kifejezésre juttatja a jogsérelem más által, valamilyen módon történő orvoslására irányuló akarátát.”¹

2.2. Egyéni és kollektív jogsérelem

Gátos György szerint az egyént ért jogsérelmek alapján beszélhetünk: egyéni jogsérelemről és kollektív jogsérelemről. A jogsérelmet szenvedett felek a jogorvoslás során válnak kollektívé, az előforduló esetek nagy száma és ha-

¹ BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: *Általános tanok*. Miskolc, Novotni, 1999. 174–175.

sonló volta miatt.² Miczán Péter két részre bontja a kollektív igényérvényesítés rendszerét. Van a közérdekből indítható igényérvényesítés és van a csoportos igényérvényesítés lehetősége. A csoportos igényérvényesítés a közérdekből indítható igényérvényesítés részhalmaza.³ Ezzel az állítással szemben Nagy Csongor István úgy látja, hogy a csoportos igényérvényesítés tág értelemben átfogja a közérdekű igényérvényesítést is.⁴ Gyimesi Tamás szerint a csoportos perlés egy perttechnikai megoldás, míg a közérdekű kereset anyagi jogi felhatalmazáson alapuló, jogszabályban meghatározott peralany számára nyitva álló igényérvényesítési forma.⁵

2.3. A csoportper

Ezen eljárások lényege, hogy hasonló vagy azonos sérelem bekövetkezte esetén a nagyszámú, de relatíve csekély összeggel megkárosított személyek csoportba szerveződve és állami szervet, társadalmi szervet vagy a csoport egy tagját, reprezentatív félként megbízva ügyüket az igazságszolgáltatás elé terjesztik, hogy így nyerjenek jogorvoslatot és kerüljék el az egyéni perléssel járó számos hátrányos tényezőt.⁶ Amikor nagyszámú károsult van, de mindegyikük kára önmagában alacsony összegű, a jogalanyok a kockázati tényezők miatt nem keresnek polgári jogi jogorvoslatot, csupán a közigazgatás és a büntetőjog eszköztárával élnek. Azonban ez több ügy esetében nem adatik meg vagy amennyiben mégis, úgy az nem jelent restitúciót az adott jogalanyok számára. A jogsérelmet nem orvosolják polgári jogi értelemben azzal, ha egy közigazgatási szerv bírsá-

² GÁTOS György: Perbeli igényérvényesítés közösségi érdeksérelem esetén (az amerikai „class action”). *Magyar Jog*, 1992/2. 102.

³ MICZÁN Péter: Gondolatok az igényérvényesítési jogról és a közérdekű csoportos képviseletről. *Magyar Jog*, 2012/9. 526–527.

⁴ NAGY Csongor István: A csoportos igényérvényesítés lehetőségei és gazdaságtana a magyar jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 2011/3. 163.

⁵ GYIMESI Tamás Ferenc: Gondolatok a jogerő sajátosságai és a csoportper tekintetében. In: HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): *Az európai unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 624.; GYIMESI Tamás Ferenc: A res iudicata a kollektív igényérvényesítés tekintetében. *Iustum Aequum Salutare*, 2015/2. 176.

⁶ NAGY Csongor István: *Versenyjogsértés és kártérítés: a magánjogi jogérvényesítés meghonosításának lehetőségei a magyar jogban. A tételes jogi keretekben rejlő lehetőségek és a rendelkezésre álló jogalkotási alternatívák*. Doktori értekezés. Budapest, 2008. 19. Elérhető: http://www.ajk.elte.hu/file/DI_Nagy_Csongor_Istvan_dis.pdf (Letöltés dátuma: 2016.10.01.)

got szab ki a jogellenesen eljáró vállalkozásra.⁷ Az igazságszolgáltatás kollektív igényérvényesítésének intézménye tehát lehetővé tenné, hogy egymáshoz hasonló, egymással átfedésben lévő ügyeket gyorsan és hatékonyan bíráljanak el, relatíve kedvező perköltségek mellett. További előnye a csoportos pertársaságnak, hogy nem csupán a csekély jelentőségű ügyekben érvényesülhet. Az együtt perlés a csoporttagok számára a perköltségek mérsékléséhez, megtakarításhoz, méretgazdaságossági előnyökhöz vezet és segít elkerülni azokat a hátrányokat, amelyeket az egyéni perlés okozhat. A csoportos igényérvényesítés a bíróságok számára is méretgazdaságossági előnyökkel jár, ugyanakkor többletmunkát és többletköltséget is jelent, hiszen ha nincsen csoport, a felek önállóan feltehetően egyáltalán nem pereltek volna.⁸

Összefoglalóan a kollektív igényérvényesítés legfőbb előnye, hogy ugyanazokban a kérdésekben nem születhetnek különböző, ellentmondó ítéletek, illetve lecsökkenthető az ügyek száma. Ugyanakkor a rendszer számos nehézséget is magával hordoz, például nem biztosítható az eljárás tisztességessége, alapossága és pergazdaságossága. Mindezekkel együtt azonban a csoportperek az utóbbi években mindinkább egyre fontosabbá váltak és tért hódítottak maguknak az igazságszolgáltatásban.⁹

2.4. A kollektív igényérvényesítési eljárások csoportosítása

Attól függően, hogy ki indította el a pert, megkülönböztethetünk közigazgatási szerv által indítható csoportpert, társadalmi-érdekvédelmi szervezet által indítható csoportpert, valamint csoportos pertársaságot, mely során a csoport reprezentatív képviselője indít pert a csoport egészének nevében és érdekében.¹⁰

A csoportpereket osztályozhatjuk a perben való részvétel és a hozzájárulás jellege szerint is. Így két nagy rendszer létezik; az opt-in, azaz a részvétel kinyilvánításának elve, valamint az opt-out, a vélelmezett részvétel elve. Az opt-in rendszer lényege, hogy ahhoz, hogy az egyén a csoport tagjává váljon és ezáltal a megszabott ítélet hatálya rá kiterjedjen, meg kell hatalmaznia a pert indító szervezetet vagy reprezentatív felet, így hozzájárulva és részesévé válva

⁷ NAGY (2008) i. m. 25.

⁸ HARSÁGI Viktória: A kollektív igényérvényesítés fejlesztési lehetőségei. *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2015/2. 217–218.

⁹ Adrian ZUCKERMAN: *Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice*. London, Sweet&Maxwell, 2013. 655.

¹⁰ NAGY (2008) i. m. 19.

a pernek. Az előbbivel ellentétben az opt-out rendszer esetében nincsen szükség külön meghatalmazásra, ugyanis a bíróság által a csoport létezésének végzésben való elfogadása és a per megindítása után minden érintett személy a per részese lesz és annak eredménye kiterjed valamennyi félre. Hárompilléres rendszerről beszélhetünk, mivel a felek számára biztosítva van, hogy a perből az értesítéstől számított adott határidőn belül a csoportból kilépjenek, amennyiben erről nyilatkozatot tesznek. Egyben kötelezi a bíróságokat, hogy lehetőséget biztosítsanak a felperesek számára a csoportból való kilépésre még az ítélet meghozatalát megelőző tárgyaláson és az eljárás többi pontján is. A csoportból való kilépés egy biztosíték ahhoz, hogy a csoportból kilépni akaró felek, saját akaratukból önmagukat képviseljék a saját maguk által választott jogi képviselő útján.¹¹

A per eredménye lehet a károsultak felé fizetési kötelezettség, jellemzően kártérítés formájában, marasztaló kereset, pl.: jogsértő magatartástól való eltiltás, továbbá megállapító kereslet, pl.: szerződésben foglalt kikötés érvénytelenítése.¹²

3. Az amerikai és az európai modell összehasonlítása

Európa országaiban megkülönböztetve beszélhetünk az angolszász jogrendszerben ismeretes és a kontinentális európai országokban elterjedt csoportperекről és közösségi jogérvényesítésekről. Ennek oka, hogy Európában kevés ország vette át a klasszikus értelemben vett amerikai class action elemeit, azonban sok esetben keverednek a hasonló fogalmi elemek a különböző rendszerek között, s ezeket tévesen az amerikai mintának tulajdonítjuk, holott teljesen más rendszerekről beszélhetünk.¹³ Vannak olyan országok, amelyek csak egyes jogterületeken alkalmazzák a csoportpert vagy általánosságban, s vannak olyan országok, amelyek csak polgári anyagi jogi, illetve az eljárásjog hagyományos jogintézményei, mint például: engedményezés, pertársaság.¹⁴

Az amerikai class action intézménye az opt-out rendszert követi, míg a kontinentális európai modellek az opt-in modellt. Az opt-in rendszer esetén a felperesi képviselő jogosultsága a tagok kifejezett nyilatkozatán, az opt-out rendszer a jogszabályi rendelkezésen vagy a csoport tagjainak hallgatásán alapul.

¹¹ NAGY (2008) i. m. 19–20.; HARSÁGI (2015) i. m. 223–227.

¹² NAGY (2008) i. m. 20–21.

¹³ HARSÁGI (2015) i. m. 26.

¹⁴ NAGY (2008) i. m. 93.

Európára a reprezentatív, közös érdekű csoportos kereset, valamint a próba-per jellemző, míg az Egyesült Államokban a már sokszor említett Class action vagy Mass Action. Európában csak meghatározott esetekben és elsősorban a fogyasztóvédelem területén terjedt el a kollektív igényérvényesítés lehetősége, mint afféle jogorvoslati rendszer, míg az Egyesült Államokban a polgári jog szinte minden területén lehetőség van az osztályos kereset megindítására. A fogyasztóvédelem területén elterjedt kollektív igényérvényesítés abban különbözik még leginkább az amerikai mintától, hogy a fogyasztói jogokkal kapcsolatos jogsértések esetén, vagy éppen a fogyasztói szerződésekben szereplő törvényellenes rendelkezések ellen a fogyasztói szövetségek és az adminisztratív szereplők, mint például az Ombudsman lépnek fel, mint a fogyasztók közösségét képviselő személyek, *opt-in* rendszerben, csoportper formájában. *Opt-out* rendszerben pedig tipikusan megállapítási keresetek, valamint magatartástól, illetve jövőbeni jogsértéstől való eltiltás esetén.¹⁵

Az amerikai rendszerben a csoportper esetében a csekély jelentőségű polgári ügyekben a csoport tagjainak meghatalmazása nélkül is lehet a csoport nevében, érdekében eljárni a polgári jog valamennyi területén.¹⁶

Harsági Viktória szerint az európai rendszerek elemzése során két típusú mechanizmust lehet megkülönböztetni: a *private enforcement* és a *public enforcement*. A public enforcement kevésbé hatékony a kártérítési ügyekben, azonban sokkal hatékonyabb a jogsértések megszüntetése, illetve megelőzése iránti ügyekben. Az eljárás kezdeményezésének joga áttelepül a különböző szervezetekre, amelyek azért jöttek létre, hogy a közérdekét szolgálják a törvényben megállapított keretek között. Privát kezdeményezésként jönnek létre, de hatóság által vannak kontrollálva és közpénzből vannak finanszírozva. Ez a fajta módszer a jellemző Németországra, Ausztriára, Olaszországra. A skandináv országokban a fogyasztói ombudsman indítja meg az eljárást a különböző jogsértések esetén, de fontos kritérium, hogy nem indíthat kártérítési ügyekben pert. Meg kell állapítani, hogy az európai rendszerek is számos különféle lehetőséget kínálnak az olyan ügyek elbírálására, amelyek az együttes elbírálását teszik lehetővé, azonban az igények különállóak maradnak egymástól.¹⁷ A felek maradnak az eljárásban, eljárási garanciákkal védve, s ami a legfontosabb

¹⁵ TÁRCZY Edit Zsuzsanna: Class Action az Európai Unióban és Magyarországon. *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXVIII, 2010. 505., 510–513. Elérhető: http://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_28_2010/ISSN_0866-6032_tomus_28_2010_503-521.pdf. (Letöltés dátuma: 2016.09.30.)

¹⁶ NAGY (2008) i. m. 93.

¹⁷ HARSÁGI (2015) i. m. 27.

megmarad a joga, hogy saját maga döntsön a per menetéről. A kontinentális jogrendszer egyik negatívumát Nagy Csongor pont abban látja, hogy perbeli legitimációval nem ruházza fel a reprezentatív felet, csupán a közigazgatási és társadalmi szerveket.¹⁸

A költségek viselésének terén is marginális eltérést mutat a két jogrendszer, hiszen Európában a „vesztes fizet” elve működik, míg az Egyesült Államokban mindenki saját maga viseli a költségeket, ami pedig bizonyos esetekben aránytalansághoz vezethet. Előnye az amerikai rendszernek, hogy magas az egyezségi ráta, ennek az oka, hogy mivel a pervesztes félnek a költségeket nem kell megtérítenie, ezért sokkal gazdaságosabb az alperesnek, ha megegyezik a felperessel. Hodges szerint a *class action* hátrányaihoz sorolható az esküdtszéknek való kitettség, az igazságszolgáltatáshoz való túl könnyű hozzáférés, a költség-haszon, valamint az ügyben hozott döntés feletti ellenőrzés hiánya, a megalapozatlan perek nagy száma, az ügyfél ügyvédnek való kitettsége, valamint az ebből fakadó, felek közötti érdekellentétek, a magas tranzakciós költségek és az emiatt alperesre nehezedő nyomás a megegyezés irányába, továbbá a *punitive damage* rendszere is fokozza a nyomást.¹⁹

Véleményem szerint a rendszer legnagyobb hibáját maga a sikerdíj rendszerének koordinálatlansága jelenti, hiszen itt az egyén szerepe elveszik az ügyben, mert ki van téve az ügyvéd szereplésének. Ha az ügyvéd a sikerdíj érdekében úgy dönt, hogy leszállítja a kártérítés összegét, akkor leszállítja és megegyezik az alperessel, mert a biztos profit hajtja előre. A kérdés az, hogy ebben az esetben mennyire jár el maximálisan az ügyfél érdekében, mert lehet egy egyéni perlés esetén sokkal nagyobb összeghez jutott volna a felperes. A *class action* intézménye egy óriási, több milliárdos iparágat hozott létre az ügyvédek számára, köszönhetően a nagy értékű kártérítési ügyeknek. A sikerdíj intézménye az európai ügyvédekre vonatkozó etikai kódexek többségének nem felelt meg régen, azonban haladniuk kellett a korral, mert versenyhátrányba kerültek az amerikai kollégákhoz képest, ezért az Egyesült Királyság a 90-es években, ezt követően pedig Hollandia, Belgium is bevezette a sikerdíj rendszerét, melyet Spanyolország, Portugália és Olaszország is fontolóra vett.

Ha az összes rendszert összevetem, akkor az európai rendszer költséghatékonyabb, gyorsabb, biztosabb, azonban terület specifikus, csak bizonyos területeken alkalmazható jól. Ezzel szemben az amerikai rendszer tárgyi hatálya

¹⁸ NAGY (2008) i. m. 97.

¹⁹ Christopher HODGES: *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal System, A New Framework for Collective Redress in Europe*. Oxford, Hart Publishing, 2008. 131–132., 135.

szélesebb körben alkalmazható, de költségesebb is, illetve kevés garanciális szabály jellemzi.

Az európai rendszer kevésbé költséges, több garanciát nyújt az ügyfélnek, viszonylag gyors az eljárás és igazságos ítélet születik, de nem feltétlenül hatékonyabb.

Alapvető probléma, hogy az Európai Unió területén nincs egy minden tagállam felett álló egységes mechanizmus az ilyen jogsértések kiküszöbölésére. Sőt nem is minden tagállamban van lehetőség a kollektív igényérvényesítésre. Ezekben az esetekben maximum az Európai Bizottság megbírságozhatja az autógyárat, de közvetlenül a károsultaknak okozott kár nem térül meg. Az uniós szintű megoldás mellett az adott állam, mint közérdek védelmében eljárhat a fogyasztói jogsértések esetében, de itt sem tud közvetlenül érvényesülni az egyéni sérelem.

Véleményem szerint szükség lenne uniós szinten pont az ilyen nagy kártérítési ügyekben egy hatékony mechanizmus létrehozására. Nem kell feltétlenül az amerikai rendszerhez hasonlítani, de valamit lépnie kell az európai jogalkotónak.

4. Kollektív igényérvényesítési rendszerek Magyarországon

Szükséges-e Magyarországon bevezetni egy olyan, számunka teljesen új, mindenféle történeti tradíciót nélkülöző rendszert, amelyet korábban évszázadokon keresztül nem alkalmaztak? Véleményem szerint a válasz igen, nagyon is szükséges.

Elmondható, hogy az új Polgári Perrendtartás (a továbbiakban: Pp.) előtt is voltak olyan lehetőségek a magyar jogrendszerben, amelyek alkalmazásával lehetőség nyílt a magánjogi jellegű csoportos igényérvényesítések megvalósítására. Gondolok itt jelenleg hatályos eljárási törvényben szabályozott pertársaság intézményére, az engedményezésre, vagy a GVH által indítható csoportos perekre. Azonban ezek az intézmények különböző okok folytán nem váltak túlzottan alkalmazhatóvá. Egy hatékonyan működő jogintézmény kiépítésével Magyarország hosszú ideje adós. Ennek oka, hogy a gazdasági, társadalmi életviszonyok folyamatosan változtak az évek során. Ezek a változások válaszokat vártak a jogalkotótól, mind az anyagi jog, mind az eljárásjog területén. Ha a jogalkotó nem válaszol időben ezekre változásokra, akkor előbb vagy utóbb az általa kialakított rendszer alkalmatlanná válik az új kihívások kezelésére, aminek köszönhetően hosszútávon veszít az ország a versenyképességéből. A polgári anyagi jog az új Polgári Törvénykönyv létrehozásával már lépett egyet a haladás irányába. Most, a már elfogadott új Pp.-ről szóló törvénnyel a polgári

eljárásjog is válaszolt az új kihívásokra. A jogalkotónak meg kell teremtenie sok más a polgári eljárásjog egyéb megreformálandó területe mellett azt, hogy azok a személyek, akik nagy számban szenvednek kárt vagy jogsértést, azok együtt, egy eljárásban érvényesíthessék az igényeiket, mert egyénileg a pergazdaságosság hiánya miatt nem feltétlenül érvényesítenék a jogaikat, pedig megilletné őket a bírósághoz fordulás joga. Számos olyan terület van Magyarországon is, ahol hatékonyan lehetne érvényesíteni ezt az új intézményt. Gondolok itt a különböző fogyasztóvédelmi, munkaügyi, környezetvédelmi ügyekre, de mondhatnám a devizahitelek ügyét, vagy a vörös iszap katasztrófát.

A kollektív igényérvényesítés rendszere lehetőséget biztosítana arra, hogy senki ne maradjon ki az igazságszolgáltatás védelmező bástyájának oltalma alól, pusztán azért, mert nincs pénze érvényesítenie a jogosultságát. Azonban a kollektív igényérvényesítés rendszerének alkalmazása egy rendkívül nehéz területe az eljárásjognak, számos kérdésben megoszlanak a vélemények a jogalkotók, jogalkalmazók és a jogtudósok között. A legfőbb kérdés maga a létjogosultság, továbbá, hogy az angolszász vagy pedig a kontinentális jog által áthatatott mechanizmusok a hatékonyabbak. Álláspontom szerint, mint ahogy azt már az fentebb kifejtettem a létjogosultság megkérdőjelezhetetlen. Viszont annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy melyik rendszer a hatékonyabb, nem vállalkoznék. Mind az angolszász rendszernek, mind a kontinentális rendszernek megvannak a maga előnyei és hátrányai. A jogalkotónak azt kell figyelembe vennie a kollektív igényérvényesítés rendszerének kialakításánál, hogy milyenek Magyarország jogi, gazdasági, szociológiai és kulturális helyzete, jellemvonása, hiszen ezek nagymértékben befolyásolják a kialakítandó intézményrendszer felépítését.²⁰ Az mindenképpen megállapítható, hogy az angolszász országokhoz képest jelentős az eltérés, sőt egyes európai országokhoz képest is. Magyarország az Európai Unió tagja, egy közösség része, ahol már megfogalmazódott a Zöld Könyv, illetve a Fehér Könyv által egy iránymutatás a közösségi szintű szabályozásra. Ezt az iránymutatást mindenképpen figyelembe kellene venni a magyar jogalkotónak.

5. Az új Pp. szabályozása

Az előző részekben már említettem, hogy az elmúlt évek során folyamatosan voltak próbálkozások a hazai kollektív igényérvényesítés kialakítására, de mind

²⁰ HARSÁGI (2015) i. m. 227–228.

idáig nem sikerült egy olyan letisztult rendszert kialakítani, amely hatékonyan tudott volna működni. A magyar jogalkotó ezen fajta kötelezettségét és ígérletét, úgy látszik végre sikerült teljesítenie azáltal, hogy elfogadásra került az új Pp., amely szabályozni fogja a kollektív igényérvényesítés területét. A jogalkotó két területen kívánja szabályozni a közösségi érdekek érvényesítésének lehetőségét, ezzel csatlakozva jó néhány európai országhoz. Egyrészt létrejönnek a közérdekből indítható perek, másrészt a társult perek. A jogalkotó célja nem volt más a duális szabályozással, mint hogy azokra a jogviszonyokra, jogvitákra helyezze a hangsúlyt, ahol a kollektív igényérvényesítés a leghatékonyabban tud érvényesülni. A közérdekből indítható perek esetén a jogalkotó egy keret-szabályozást vezetett be, ami abban testesül meg, hogy az adott versenyjogi, vagy fogyasztóvédelmi jogsértések esetén az új Pp. utal a felhatalmazást adó anyagi jogi jogszabályra, hogy az eljárás lefolytatása az új polgári eljárásjog szabályai szerint történik.²¹ A társult perek esetében a magyar rendszer csatlakozott a kontinentális jogrendszerben teret hódított opt-in modellhez, amely abban testesül meg, hogy az ugyanazon jogalapon keletkezett igényeket egy reprezentatív felperes által képviseltethetik egy eljárásban, egy társulási szerződés alapján. A felek rendelkeznek róla, hogy az ítélet hatálya kiterjedjen e rájuk, illetve belépnek-e a társuláshoz, vagy a csoportba. A tárgyi hatály tekintetében az alkalmazhatóság a fogyasztóvédelem, az egyes munkaügyi jogviták, valamint a környezetvédelem területére terjed ki. A közérdekből indítható perek esetében a törvényszékek járnak el, míg a társult perek esetén a pertárgyértékhez viszonyítva eljárhatnak járásbíróságok, illetve törvényszékek is, vagy közigazgatási és munkaügyi bíróságok.

5.1. Közérdekből indítható perek

Közérdekből indítható pereket, csak a közérdek védelme érdekében és csak a törvény által adott felhatalmazás alapján lehet indítani. Ilyenek lehetnek, azok, akik az általános szerződési feltételek megtámadására jogosultak (adott jogviszonyt tartalmazó anyagi jogi szabály) vagy az ügyész perindítási lehetősége (adott szervezet státuszát körülíró szabály). A közérdek fokozott védelme a

²¹ WOPERA Zsuzsanna: „Az új perrendtartás a bíróságtól is új szerepfelfogást kíván”. *Jogászvilág*, Elérhető: <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/az-uj-perrendtartas-a-birosagtol-is-uj-szerepfelfogast-kivan> (Letöltés dátuma: 2016.11.05.)

cél per útján, amely lehetővé teszi, hogy a jogalkotó elválassza az anyagi jogi jogosultak igényét a perindításra jogosult személy perindító döntésétől.

5.2. A társult perek

E jogintézmény bevezetése mindenképpen indokoltnak mondható a magyar jogrendszerben, mivel a közérdekű perek csak bizonyos esetcsoportok kapcsán alkalmazhatóak.

Társult per – munkaügyi perben vagy fogyasztói szerződésből eredő követelés kapcsán – akkor indítható meg és fogadható el a társult per létrehozásának kérvényeként megírt kereset, amennyiben az adott ügyben legalább tíz felperes érintett, az általuk állított jogok és jogállításokat megalapozó tények reprezentatívak, azaz minden fél vonatkozásában azonosak, az esetek egymással összekapcsolhatóak és a társult per engedélyezése annak hatékony volta miatt célravezető. Ezen pontok bármelyikének hiányában a bíróság a társult per engedélyezését megtagadja, a kérelmet elutasítja és az eljárást megszünteti.

A kérelem benyújtását követően a társult per engedélyezése a keresetlevél benyújtását követő 60. napig, de legkésőbb a perfelvételi szakasz befejeződéséig megvalósul.

Hasonlóan 60 nap áll lehetőségére az érintetteknek a társult perből való be- vagy kilépésre. Ebből látható, hogy a társult per esetében opt-in modellt valósítottak meg a jogalkotók.

A per megindítása előtt az érintett felpereseknek úgynevezett társult perlési szerződést kell létrehozniuk. Végezetül fontos még megjegyezni, hogy amennyiben két azonos tárgyú, hasonló jog-és ténybeli kérdéseket érintő társult per van folyamatban, azokat felfüggeszteni nem lehet, ezzel szemben, amikor közérdekű perrel áll fenn effajta hasonlóság, a társult per a közérdekű per javára, annak lezajlásáig és a jogerős ítélet meghozataláig felfüggeszthető.

A társult per intézményével felgyorsulhatnak az eljárások, kevesebb ügy kerülhet a bíróság elé, ezáltal kevésbé lesznek a bíróságok leterhelve. Olyan ügyek kerülhetnek a bíróságok elé, amelyek normális esetben, egyénileg nem lettek volna érvényesíthetőek.²²

²² Magyarország Kormánya T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról. Előadó: Dr. Trócsányi László igazságügyi miniszter. Budapest, 2016. szeptember, 211–218.

5.3. Az új törvény elhelyezése és elemzése

Fentebb már említettem, hogy a magyar jogalkotó egy tisztán európai opt-in alapú rendszert kíván létrehozni, melyben a csoportba belépő fél rendelkezhet arról, hogy az ítélet hatálya kiterjed-e rá vagy sem. A kodifikációs folyamat alatt többször is felmerült az a kérdés, hogy opt-in, vagy opt-out alapú legyen a magyar rendszer. Az opt-out alapú rendszernél felmerülhet az a kérdés, hogy nem sérti-e a fél rendelkezési jogát, mivel egy meghatalmazás nélküli képvisleti jogról beszélhetünk. Ennek oka, hogy a személyek szerepe lecsökken, helyüket a reprezentatív fél veszi át. Ezzel szemben az opt-in alapú rendszer egy Európában már ismert és eredményesen alkalmazott intézmény, ami nem sérti a felek rendelkezési jogát. Véleményem szerint ennek ellenére létre lehetett volna hozni egy vegyes rendszert, mint például Belgiumban, vagy Nagy-Britanniában, amelyet a tárgyi hatálytól lehetett volna függővé tenni. Az opt-out rendszer alkalmazása esetén és egy írásbeli szerződéshez lehetett volna kötni a perbelépést, mint ahogy azt a jelenlegi szabályok is bevezetik az opt-in esetében. Mindazonáltal az opt-in rendszer egyik legnagyobb előnye, hogy centralizálja a jogi képviselést, mint csoport képviselést.²³

A tárgyi hatály tekintetében elmondható, hogy a társult per a csekély jelentőségű perekre szakosodott, hiszen a fogyasztóvédelem és a munkaügyi perek nem mondhatók nagy horderejű ügyeknek, viszont nagy számmal fordulnak elő. Azonban a csekély jelentőségű követelések érvényesítésére a jogalkotó már létrehozta a fizetési meghagyás intézményét, amely egy hatékonyan működő rendszer. Fizetési meghagyás esetén kisebb költséggel kell számolni, nincs másoknak való kitettség és az időfaktor tekintetében is hatékonyabbá válik az eljárás. A csekély értékű perekkel kapcsolatos kockázatokról Nagy Csongor István a következőképpen vélekedik: „a csekély jelentőségű perek azokat a polgári jogi igényeket jelentik, amelyekben a jogalany számára a pereskedésből várható előnyök nem haladják meg az azzal járó, várható hátrányokat, tehát a tényleges kiadásokat és a kapcsolódó kényelmetlenségeket”.²⁴ Pereskedés esetén figyelembe kell venni azokat a bizonytalansági tényezőket, amelyek az adott perre kihatással lehetnek. Egy racionális ember a per várható hasznossága alapján dönt arról, hogy érvényesíti-e a követelését bírósága útján vagy sem, tehát csakis akkor, ha a per várható hasznossága meghaladja a per várható költ-

²³ NAGY Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján. *Magyar Jog*, 2014/4. 206.

²⁴ NAGY (2011) i. m. 168.

ségeit. Minden pereskedés rejt magában valamilyen szintű kockázatot, amely negatív irányba fordíthatja a per végső kimenetelét.

A fogyasztóvédelmi ügyek esetén megállapítható, hogy a per várható hasznossága nem feltétlenül haladja meg a per várható költségeit. Ilyen kis jelentőségű ügyekben a reprezentatív félnek nem biztos, hogy megéri megszervezni a csoportot, hiszen ez sok időbe és anyagi kiadásba kerülne. Maga a követelés összege nem biztos, hogy meghaladja a tényleges, számban mérhető, valamint a nem mérhető kiadásokat, amelyeket összefoglalóan tranzakciós költségeknek nevezünk. A számban ténylegesen mérhető kiadások: nem érvényesül maradóként a vesztes fizet elve, az előzetes jogi szakvélemény költsége (jogi képviselő értékeli a tényállást és tanácsot ad abban, hogy pernek milyen lehetséges kimenetele lehet, ez állandó költség), a perköltség viselésének a veszélye, a csoport megszervezésével járó kiadások.²⁵

A tárgyi hatállyal kapcsolatban a másik észrevételem az, hogy hiányoznak azok a területek, amelyek esetében ténylegesen motiváló lehet egy csoport megszervezésre és az együtt való pereskedés. Azokban az ügyekben, ahol a károkozó magatartás jelentős kárt okoz, de ez a kár a nagyszámú károsultak között eloszlik olyan módon, hogy önmagában mindegyik károsult kára csekély a kollektív kárhoz képest. Ezek az ügyek lehetnek volna a nagy horderejű károkozási ügyek, mint például a vörösiszap katasztrófa. Számos kártérítési ügy indult el egyénenként és pertársaság formájában vagyoni kártérítést vagy sérelemdíjat követelve. Akik pertársaságba tömörülve indítottak pert, azok valamennyivel könnyebb helyzetben vannak, mint azok, akik egyénileg érvényesítik a kárukat.²⁶ El lehet képzelni, hogy mennyi idővel, energiával, anyagi költséggel jár egy ekkora ügyet irányítani. Az eddig megítélt kártérítések összege köszönő viszonyban sincsenek a tényleges okozott kár mértékével. Átlagosan, aki elveszítette a hozzátartozóját 8-10 millió forintot kapott, aki megsérült 4-5 millió forintot. Egy kórházi műhiba pernél számos esetben nagyobb vagyoni és nem vagyoni károkat ítélnek meg. S ha alapul veszem az eddig megítélt összegeket és kiszámolom, hogy mekkora anyagi és nem anyagi költséggel jár egy pertársaság megszervezése, irányítása, az ügy elhúzódó mivolta miatt, akkor pergazdaságossági szempontból nem feltétlenül éri meg perbe bocsátkozni. Ha egyénileg próbálom meg, akkor főleg nem. Egy opt-out alapú rendszer esetében sokkal hatékonyabban lehetett volna orvosolni ezt az ügyet is, de említhetném a devizahitelek ügyét, illetve

²⁵ NAGY (2014) i. m. 204–206.

²⁶ SZABÓ Zoltán: Ügyvédek küzdenek a devecseriekért. Elérhető: http://index.hu/belfold/2010/10/22/ugyvedek_kuzdenek_a_devecseriekert/ (Letöltés dátuma: 2016.09.30.)

az azbeszt által mérgezett Lőrinczi lakóinak ügyét is. Arról nem is beszélve, hogy a bíróságokat jelentős tehertől mentesíthettük volna meg. Egy csoportba tömörülve az összes károsult, egy eljárásban érvényesíthette volna az igényét. Az óriás költségek és az ügy elhúzódása miatt nagyvállalattal szemben jelenleg Magyarországon polgári jogi igényt nem éri meg betervezni, mert hiányoznak a törvényes lehetőségek, amelyek hatékonyak. Az ilyen károsultaknak marad a büntetőjogi vagy a közigazgatási szankció kikényszerítése bírósági úton, illetve az egyedi perek indítása. Viszont ebben az esetben találkozhatnak azzal a problémával, mint a vörösiszap ügy esetében, hogy felmentik a felelősöket. Az ügy polgári jogi jellege elveszik, hiszen alapvetően polgári jog megsértéséről beszélhetünk, ami polgári jogi jogkövetkezményt kíván. Hiányzik belőle a preventív hatás, ami magába foglalja a reparációt és a kompenzációt is. A tárgyi hatály tekintetében a környezetvédelem kiszorulását is szembetűnőnek érzem. Az előbb említett vörösiszap, vagy az azbeszt károsító hatásai a mai napig megtalálhatóak a környezetben. Az azbeszt a levegőt szennyezi évek óta, míg a vörösiszap a termőföldet. Ezeknek mind környezetvédelmi negatív hatásai vannak, amelyek jelenleg jogorvoslat nélkül maradnak. Az állam hiába bírságol, vagy reparál, ha ezek a negatív hatások az embert, mint jogalanyt közvetlenül érintik. Véleményem szerint a jogalkotó itt az európai vonalat szeretne volna követni, amely jól működik azokon a területeken, amelyet a magyar jogalkotó is szabályozni kíván, de lehetett volna tágabb a tárgyi hatálya a törvénynek, mert ezzel sok problémás ügyet, könnyebben rendezhettek volna.

Méretgazdaságossági szempontból a bíróságoknak is előnyt jelentett volna, ha nem egyenként fordulnának hozzájuk a károsultak, hanem együtt és egy eljárásban.²⁷

A jogalkotó mellőzi a speciális hatásköri szabályok használatát, tehát az általános hatáskör szerint járásbíróság jár el első fokon, ha pertárgy érték eléri a törvényszéki hatáskört, akkor a törvényszék jár el első fokon. Az mindenképpen jó meglátás a jogalkotó részéről, hogy ilyen csekély jelentőségű ügyeknél elegendő első fokon az egyesbíró, s ha kivételesen bonyolult az ügy, akkor hármas tanácsot is elrendelhet. Az egyesbíró szerepével egyetértek, viszont azzal, hogy egy lényegesen új intézményt általános hatáskör szerint járásbírósági hatáskörbe is utalja a jogalkotó, azzal nem. Ennek indoka, hogy valószínűleg kevés társult perrel kapcsolatos ügy fog megindulni, ami a tárgyi hatállyal kapcsolatos szűk alkalmazhatósággal magyarázható, ezért az egyik megoldás lehetne Udvary Sándor felvetése, miszerint a Fővárosi Törvényszék

²⁷ NAGY (2011) i. m. 164–170.

járjon el kizárólagos hatáskörrel ország specifikusan vagy pedig megyei szinten a törvényszékek.²⁸

Érdekes kérdést vet fel a kötelező jogi képviselő kérdése, hiszen ilyen kis jelentőségű ügyekben mi a motiváló tényező egy ügyvéd számára. A sikerdíj mértéke nem lehet túlságosan magas, mert az már perhasznossági szempontból anyagilag nem érné meg a jogosultnak. Bár az is megjegyzendő, hogy egy későbbi tervezetben a munkával arányos díjazáshoz kötné a jogalkotó az ügyvédek munkáját, s amely alapján megszüntetné a sikerdíj intézményét.²⁹ Egy bonyolultabb ügy esetén, ha az ügyvéd beépíti a sikerdíj összegét az ügyvédi munkadíjba, akkor az jelentősen megemelheti a perköltséget az ügyfelek számára és pergazdaságossági szempontból már nem feltétlenül érné meg pereskedni. A sikerdíj esetén, akkor jár az összeg az ügyvédnek, ha megnyeri a pert. Ebben az esetben viszont ott van a kockázat, hogy mi történik, ha elveszíti a pert, de ezt a magasabb összeget beépítette az ügyvédi költségbe.

További nehézkes téma a reprezentatív fél kérdése, hiszen itt sem található meg az a motiváló tényező, hogy valaki reprezentatív felperessé váljon, hiszen az aktív szerepléssel sem kap többet a megítélt összegből, mintha passzív fél lenne.

A mai jogviták meglehetősen komplex volta és az Amerikai Egyesült Államokhoz, valamint az Európa többi országához való felzárkózás reményében mindenképpen indokolt a kollektív igényérvényesítés rendszerének bevezetése.

A csoportos igényérvényesítés hazai intézménye ezt tenné lehetővé. Előnye, hogy a hasonló ügyek egy csokorba rendezésével költségmegtakarítás érhető el, csökkennek az effajta perléssel járó nehézségek és nő a hatékonyság, igazságosabb ítélet születik és az emberek általánosságban csekélynek, de számukra igenis súlyosnak megélt kára jogorvoslásra kerül, különösképpen azokon a területeken, ahol az állam a közérdekvédelem intézményeivel nem tudja képviselni ezeket a károsultakat, mivel törvényi felhatalmazása az adott területre nézve hiányzik, ezáltal a csoportba tömörülés segíti a károsultak számára jogaik érvényesítését. További pozitívum még, hogy a magyar jogalkotó az új Polgári Perrendtartásban a kollektív igényérvényesítések kapcsán, szemben sok más európai országgal, ahol csak a közérdekvédelem szerepel a csoportos igényérvényesítés palettáján, a hazai tervezetben a jogalkotó a közérdekvédelem és

²⁸ UDVÁRY Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státusának egyes kérdései – de lege ferenda. In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 166–167.

²⁹ Tézisek az új ügyvédi törvény előkészítéséhez. Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/2/6b/d0000/%C3%9Aj%C3%9Ct%20-T%C3%A9zisek%202016okt20%20v%C3%A9gleges.pdf#!DocumentBrowse> (Letöltés dátuma: 2016.10.30.)

a közérdekvédelem által nem képviselhető területeken is lehetőséget biztosít a jogosultaknak igényeik megfelelő érvényesítésére.

6. Összegzés

A csoportos perlés, avagy class action jogintézménye meglehetősen negatív megítéléssel bír és megosztja a jogászvilág hazai és külföldi szakértőit és az igazságszolgáltatásban dolgozó személyeket egyaránt.

A rendszert számos kritika érte/éri még ma is a jogintézményben található aránytalanságok, visszaélések és annak eleve *opt-out* jellege miatt. Az *opt-out* mechanizmust mind az Európai Bizottság, mind az Alkotmánybíróság szigorú szemmel szemléli, hiszen álláspontjuk szerint az jogsértő, mivel az egyén ebben a fajta rendszerben nem élhet az önrendelkezési jogával, meghatalmazása nélkül, helyette mások dönthetnek egy őt is érintő perben. Mindezek ellenére mégis az látható, hogy ez a károsnak, alkotmányellenesnek kikiáltott rendszer működik és sikerrel működik, hiszen az Egyesült Államokban éves szinten több millió ilyen ügyet folytatnak le eredményesen.

Európában és így hazánkban is, az előbb ismertetett okok és az amerikai intézményektől, az „amerikai jótól” való elhatárolódás miatt elsősorban *opt-in* modellen alapuló kollektív igényérvényesítési módszerekkel találkozhatunk. Itt találunk igen jól, akár több év, évtized alatt felépített rendszereket, mint pl.: Finnország esetében, de kevésbé következetes, sokszor zavart, nehezen értelmezhető jogintézményeket is.

Azzal, hogy Magyarországon is megteremtődött a lehetőség a kollektív igényérvényesítésre, azzal a jogalkotó egy hidat képzett, amely összeköti a folyamatosan változó anyagi jog és az eljárásjog két partját. Az eljárásjog végre válaszolt azokra a kérdésekre, amelyekre hosszú évek alatt nem tudott, vagy nem kellően tudott válaszolni. A jogtudósok, jogalkotók, jogalkalmazók körében biztos lesz, akinek tetszeni fog az új rendszer, és biztosan lesz olyan, akinek nem fogja elnyerni a tetszését. A válasz majd a két álláspont között lesz, amely az idő és a gyakorlati alkalmazhatóság alapján fog kiderülni. Véleményem szerint nem várható akkora eredmény, akkora kihasználtság ettől az új rendszertől, mint például az Egyesült Államokban, hiszen teljesen eltérő társadalomokról beszélünk. Ott egy hosszú éveken keresztül csiszolódott rendszer épült ki, amely áthatja az emberek mindennapjait. Magyarországon is idő kell hozzá mire a társadalom számára ismert és elfogadott lesz az új intézmény. Bár kez-

detben a bírának, ügyvédeknek is elég nagy kihívást fog okozni a rendszer használhatósága.

A dolgozatomat és témámat Gátos György kérdésével és válaszával szeretném zárni.³⁰ Lerontja-e class action a valóságos eljárásjog értékeit? „Általános vélemény, hogy nem, inkább figyelemfelhívást szolgál, és azt a célkitűzést valósíthatja meg, hogy a vadhajtások lenyesegetésével az eljárásjog igényes eszközévé válhasson ez az intézmény. Inkább színesebbé, rugalmasabbá teszi az eljárásjogot, amely az új intézmények által alkalmasabbá válik az új élethelyzetek megfelelő kezelésére.”

³⁰ GÁTOS (1992) i. m. 104.